

'Als je goed om je heen kijkt, zie je dat alles gekleurd is'

KLEURENSPELLEN EN KLEUREN-OEFENINGEN VOOR ALFACURSISTEN

'Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is,' dichtte K. Schippers. De stap tussen de herkenning van de verschillende kleuren en het daaropvolgende benoemen leek voor een groep alfacursisten bij taalschool Acceptus in Gouda tijdens het cursusjaar 2018-2019 echter een brug te ver. De kleuren van bijvoorbeeld een stoplicht en van fruit konden amper gekoppeld worden aan de juiste kleurnaam. Ursula Zijleman onderzocht in het kader van haar eindopdracht Master NT2 van de Hogeschool Utrecht of ze met behulp van een activerende aanpak en met inzet van verschillende leerstijlen een goed resultaat kon behalen. Met succes!

Ursula Zijleman

Over de auteur

URSULA ZIJLEMAN

is schakelklasleerkracht op o.b.s. Vindingrijk te Gouda en coördinator/docent basiseducatie bij Prago Gouda; een stichting die praktische lessen aanbiedt aan laaggeletterde volwassenen.

Dat de kleuren amper gekoppeld konden worden aan de juiste kleurnaam vond ik bijzonder. Deze groep alfa's (*Noot 1*) had immers al een flink aantal lesuren op zak. Structurele factoren, zowel op individueel niveau als binnen de lespraktijk, belemmerden mogelijk een effectieve opname en verwerking van de aangeboden stof.

Om in ieder geval de motivatie bij deze ongeletterde dan wel laaggeletterde cursisten op peil te houden, bood het onderwerp kleuren een uitgelezen kans

om een uitdagende lessenreeks te ontwikkelen: een viertal lessen (twee uur per les) met in totaal vijftien spellen die op korte termijn moesten leiden tot individueel resultaat. Achterliggend doel was dan ook het laten ervaren van persoonlijk succes en zodoende inspelen op de intrinsieke motivatie van de deelnemers. Het NT2-onderwijs is tenslotte binnen een inburgeringsproces niet vrijblijvend en het achterwege blijven van positieve resultaten kan vervelende consequenties hebben voor hun verblijf en toekomst in Nederland.

DOEL EN DIDACTIEK

Tussen april en juni 2019 is met de cursisten specifiek aan vijftien kleuren (*Noot 2*) gewerkt. Het leerdoel gedurende deze periode: cursisten kennen aan het eind van de lessenreeks alle vijftien kleuren zowel receptief als productief.

De lessenreeks moest een individuele, positieve ontwikkeling op het gebied van kleurbenoeming tot stand brengen, en zou ook moeten uitnodigen tot

HET ONDERWERP KLEUREN BOOD EEN UITGELEZEN KANS OM UITDAGENDE LESSEN TE ONTWIKKELEN

DE WERKVORMEN ZIJN GEBASEERD OP VISUELE, AUDITIEVE EN KINES- THETISCHE LEERSTIJLEN

ER WERDEN VIER LESSEN ONTWIKKELD MET IN TOTAAL VIJFTIEN SPELLEN

lesbezoek en tot actieve lesparticipatie, onderlinge samenwerking en plezier.

Om de motivatie te prikkelen en vast te houden, viel de keuze op een activerende leerdidactiek. De cursisten waren hiermee dankzij voorgaande lessen al bekend.

In de lessenreeks werd deze groep alfa's, die niet of nauwelijks kan terugvallen op het schrift, geconfronteerd met verschillende leerstijlen: de toegepaste didactiek bestond uit werkvormen gebaseerd op visuele, auditieve en kinesthetische leerstijlen.

Leerstijlen

- **Visuele leerstijl:** het gebruiken van beelden, kleuren en visuele ondersteuning.
- **Auditieve leerstijl:** het gebruiken van muziek, rollenspellen en andere drama-werkvormen.
- **Kinesthetische leerstijl:** het inzetten en uitvoeren van beweging, het laten rondlopen van cursisten tijdens het uitvoeren van opdrachten. Het zo mogelijk tastbaar maken van de opdracht. (Vanderstocken, 2019).

De werkvormen vielen grofweg uiteen in een drietal categorieën: zang & riedels (auditief), spellen/TPR (kinesthetisch) (Noot 3) en een foto-opdracht (visueel).

De verschillende opdrachten overlappen bovendien met een andere pijler onder een effectieve leerstrategie: coöperatief leren/samenwerkend leren (Noot 4). Bij samenwerkend leren is niet alleen de leerstof belangrijk, maar speelt ook de sociale component een doorslagge-

vende rol. De cursist wordt bij samenwerkend leren bovendien automatisch 'gedwongen' tot taalproductie. De opdrachten werden doorgaans dan ook in tweetallen of in een groepssamenstelling aangepakt en voltooid.

WERKVORMEN EN OEFENINGEN

De kleuren staan centraal in de door mij gekozen spellen en oefeningen. Deze wilde ik iedere les voorafgaand aan de spellen en oefeningen herhalen. Het consolideren van de kleuren vindt plaats door een variatie aan spellen en oefeningen, waarin plezier voorop staat. De variatie maakt het mogelijk om vier lessen lang met het thema kleuren bezig te zijn. Door de duidelijkheid van de spellen en oefeningen zijn ze snel in te passen in de les. In de meeste gevallen geldt: zien=doen=ervaren. Ook is het goed mogelijk om vanuit de les met de cursisten te reflecteren op het kleurethema. Bij de beoordeling van potentiële spellen en oefeningen ben ik uitgegaan van de leidende vragen volgens het boek *Gamedidactiek* van Koops (2017).

- Gaat het spel echt over het leerdoel dat ik voor ogen heb?
- Is het spel leuk?
- Kan ik het spel inpassen in de les?
- Kan ik er vanuit de les op reflecteren?

Het zoeken naar geschikte spelvormen en vervolgens de toepassing van de hierboven genoemde vragen van Koops, resulteerde in de volgende oefeningen en spellen:

- Liedjes en bijbehorende oefeningen (o.a. een foto-opdracht)
- Taalriedels
- Rendictee
- Bingo
- TPR en bijbehorende oefeningen
- Twister
- Kleurenmep

Ook zijn de spellen passend ingezet door de cursist uit te dagen in de 'zone van de naaste ontwikkeling', het domein wat de cursist nog *nét* niet beheerst zonder hulp (Vygotsky).

VOORTGANG

Om de intrinsieke motivatie hoog te houden is de voortgang van de gekende kleuren visueel meetbaar gemaakt door middel van een individuele thermometer (zie *illustratie*). Op deze manier kunnen de cursisten succes ervaren door dit toe te schrijven aan hun eigen inzet.

RESULTAAT

Aan het begin van het programma werd er een individuele nulmeting afgenomen (*Noot 5*) en op het einde werd het programma besloten met een eindmeting. Hieruit bleek dat de kleurenkennis (productief/receptief) van alle cursisten substantieel was toegenomen. Twee cursisten wisten alle vijftien kleuren te reproduceren. De gekozen aanpak liet zien dat er voldoende ruimte bestaat voor vrolijk rood, blauw en geel. Alle cursisten hebben een kleurendiploma gekregen en een gouden medaille; goud was ook een van de te leren kleuren. Door in te zetten op samenwerkend leren is daarnaast de onderlinge band tussen de cursisten verstevigd. Tot slot: deze actieve en coöperatieve werkvormen kunnen uiteraard ook worden ingezet bij andere thema's.

LESVOORBEELDEN

De drie voorbeelden hieronder werden door de cursisten als prettig aangemerkt en de lessen werden met waarneembaar plezier en enthousiasme voltooid.

LIED 'ROOD ZIJN DE TOMATEN'

In dit lied draait het om de primaire kleuren: rood, blauw en geel. Rood wordt in het lied vertegenwoordigd door tomaten, blauw door de lucht en geel door bananen. Na het bekijken van meegenomen tomaten en bananen, mocht de cursist de kleuren op het bord aanwijzen. Een andere leerling diende deze kleuren vervolgens te benoemen. Uiteindelijk zong ik het lied **Rood zijn de tomaten** voor (te vinden op **YouTube**). Zij die al een beetje konden lezen, volgden de tekst op de kopie. Het lied bleek door de eenvoudige melodiële lijn en de duidelijke structuur vrij makkelijk meezingbaar en dat werd ook snel gedaan (zie *illustratie 'Rood zijn de tomaten'*). Men had er zichtbaar plezier in en het lied is vervolgens in de daaropvolgende lessen als opwarmertje ingezet. Het zingen ging vervolgens steeds een beetje beter.

WHATSAPP FOTO-OPDRACHT 'ROOD'

Bij de nulmeting viel op dat slechts twee cursisten van de zes de kleur rood konden benoemen. Aangezien rood een kleur is die veel om ons heen te zien is, werd daar gebruik van gemaakt door middel van een foto-opdracht. Als voorbereiding op de opdracht werden er enkele zelfgemaakte foto's met rode voorwerpen getoond. De cursisten zijn nadien in twee groepen van drie cursisten op pad gestuurd om foto's te maken van rode objecten in en rondom de school. De twee cursisten die wat sneller leren en ook de kleur rood wisten te benoemen werden verdeeld over de twee groepen, evenals de twee langzaam lerende cursisten. Mijn stagedocent en ik hebben de groepen afzonderlijk begeleid, maar het initiatief en het zoeken naar de kleur rood hebben we bij de cursisten gelaten. Een mooie vorm van foto's verzamelen is de groepsapp. Aangezien de groepsapp tot dan toe alleen voor ziektemeldingen werd gebruikt,

heb ik een kleine selectie van rode objecten verstuurd. Dit werd gelijk opgepikt en bleek een succes; nog een week lang kwamen er bijna dagelijks rode objecten binnen. Van aardbeien in de supermarkt tot een rode bal in de tuin.

RENDICTEE KLEUREN

Het rendictee (De Coole, D., & Valk, A., 2017) kan worden ingezet bij cursisten met een kinesthetische leerstijl. Door samen met de alfacursisten het kleurenblad in de gang op te hangen, was het voor hen duidelijk dat er gerend moest worden.

De docenten demonstreerden hoe de oefening in zijn werk ging: de ene cursist rent naar de gang en onthoudt de kleur die op het blad staat, rent terug en zegt de kleur tegen zijn maatje. De andere cursist legt tenslotte het juiste kleur blokje op de goede plek. Bij de samenstelling van de duo's werd de wat zwakkere cursist samen met een wat sterkere cursist ingedeeld. De actieve rol van renner werd in alle groepjes afgewisseld. Het wedstrijdelement dat zeker in dit spel vertegenwoordigd is, werd niet als zodanig opgevat bij de cursisten. Zij vonden vooral het bewegen erg leuk. Zoals eerder beschreven was de doelstelling van de lessenreeks grotendeels behaald. Was dit eindresultaat te danken aan de inzet van verschillende activerende, leerdidactische stijlen met een continue intrinsieke motivatie als gevolg? Hier kan geen volmondig ja of nee op geantwoord worden. De omvang van de onderzoeksgroep, het ontbreken van een controlegroep en de afwezigheid van een gekoppelde systematische analyse tussen het gekozen leermiddel en de beïnvloeding van de individuele intrinsieke motivatie, weerstaan een harde conclusie. Bekijk je de praktische didactische toepassing tijdens de lessenreeks en de bijbehorende actieve participatie van de cursisten, dan lijkt in ieder geval de theoretische overweging om tot deze aanpak te komen bevestigd te worden.

Een bevestiging die ten dele door de cursisten zelf werd gegeven. Gezien de taalvaardigheid van deze groep, werd er een beoordelingssysteem ontwikkeld waarmee zij, met behulp van emoticons, een uitspraak over de aangeboden didactische vorm konden doen (*zie illustratie: een voorbeeld uit Evaluaties van cursisten/emoticons zwart/wit*). Alle cursisten waren enthousiast over de aangeboden oefeningen en spellen. De foto-opdracht en het rendictee waren hierbij favoriet. Er werd veel samen gespeeld en gewerkt, ook bij spellen die van nature een wedstrijdelement in zich hebben, zoals het rendictee.

NOTEN

1. De cursisten hadden als spreekniveau: op weg naar A1 (ERK) en als lees- en schrijfniveau: van Alfa 0 tot Alfa B (Raamwerk Alfabetisering NT2).
2. De vijftien kleuren zijn: rood, geel, lichtblauw, donkerblauw, lichtgroen, donkergroen, zwart, grijs, bruin, roze, paars, oranje, wit, goud en zilver. In eerste instantie was ik uitgegaan van dertien kleuren; daarna heb ik de kleuren goud en zilver toegevoegd. Cursisten dragen geregeld gouden of zilveren sieraden. Op deze manier heb ik aansluiting gezocht bij hun belevingswereld.
3. **Zingen:** met zingen in de NT2-les kan er op een ontspannen wijze op verschillende manieren aan taal en aan diverse vaardigheden (grammatica, woordenschat, spreken en luisteren) worden gewerkt. Muziek activeert de rechtercortex en roept emoties op. Daarnaast doen cursisten culturele kennis op en kan zingen plezier brengen in een groep en de groepsleden met elkaar verbinden. **TPR:** TPR staat voor Total Physical Response en houdt in dat het leren van taal gekoppeld wordt aan fysieke actie (De Ru, 1989).
4. **Samenwerkend leren** wordt ook wel coöperatief leren genoemd. Hierbij gaat het om de samenwerking tussen heterogene duo's of groepjes. Bij samenwerkend leren speelt de sociale component een doorslaggevende rol (Positieve wederzijdse afhankelijkheid en Individuele verantwoordelijkheid). Zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het taalgebruik kan toenemen (Bossler, 2017 / Kerpel, 2014).
5. Bij de meting van productie heb ik de cursisten via gekleurde papieren gevraagd de kleuren te benoemen. Bij de receptieve meting noemde ik de naam van de kleur, waarna de cursist het betreffende kleurpapier aanwees.

BRONNEN

- Borgesius, M., (2019). **Alfabetisering: Activerende didactiek in de alfaklas**. Workshop specialisatie NT2. Hogeschool Utrecht.
- Borgesius, M., (2019). **Bijeenkomst Alfabetisering Nederlands als Tweede Taal (ANT2)**. Hogeschool Utrecht.
- Bosser, B., Kuiken, F., & Vermeer, A. (2015). **Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenonderwijs** (Tweede, herziene druk). Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- De Coole, D., & Valk, A., (2017). **Actief met taal. Didactische werkvormen voor het talenonderwijs**. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- De Gouden Nachtegaaltjes, (2014). **Rood zijn de tomaten** (het kleurenlied). YouTube.
- Gehre, H., & Schuurmans, I., (2014). **Het wonder van lezen**. Tijdschrift Les.
- Koops, M., (2017). **Gamedidactiek**. Den Haag: Uitgeverij Didactica.
- Peeters, W., (2018). **Het gedachtegoed van... Lev Vygotsky**. Geraadpleegd van <https://www.vernieuwendewerwijs.nl>
- Vanderstocken, J., (2019). Geraadpleegd van <https://www.nt2enalfa.com>
- Van Rooij, M., (2018). *De WhatsApp-groep verbindt!* Tijdschrift Les.

Een artikel uit Les

Dit artikel verscheen eerst in het tijdschrift *Les*, het vaktijdschrift voor wie betrokken is bij het onderwijs aan anderstaligen in Nederland en Vlaanderen. Meer weten? Surf naar www.tijdschriftles.nl